

UDK: 267(497.5)
282(497.5)
Izvorni znanstveni članak
Primljeno: 3. 12. 1997.

Katolici i politika: Spor između stranačkoga Hrvatskoga katoličkog pokreta i izvanstranačke Katoličke akcije (1912.–1929. godine)

ZLATKO MATIJEVIĆ

Hrvatski institut za povijest, Zagreb, Republika Hrvatska

Na osnovi dostupnih izvora autor je rekonstruirao proces politizacije Hrvatskoga katoličkog pokreta i nastanak njegove »političke grane«, odnosno političke stranke. Nakon uvođenja načelno depolitizirane i departizirane Katoličke akcije, utemeljene na enciklici pape Pija XI. »Ubi arcano Dei«, među hrvatskim organiziranim katolicima došlo je do razmimoilaženja glede njihova političkog organiziranja i djelovanja. U središtu spora našla se Hrvatska pučka stranka, koja je načelno bila integralni dio Katoličkog pokreta među Hrvatima.

Uvod

U razdoblju između dva svjetska rata u hrvatskim su zemljama postojala dva suprotstavljena tipa katoličkih organizacija – *Hrvatski katolički pokret* (HKP)¹ i *Katolička akcija* (KA). Suodnos tih dviju sličnih, ali u bitnim pitanjima veoma različitih organizacija nije pobuđivao veći interes hrvatske historiografije. To što se otpadnik iz katoličkih redova dr. Viktor Novak (1889.–1977.) prvi latio pisanja pregleda odnosa KA i HKP-a više je, možda, neuspjela šala sudbine nego znanstveno utemeljen rad koji zaslužuje pozornost čitateljske javnosti.² Osim Novaka, o ovoj su temi pisali vlč. dr. Dragutin Kniewald (1889.–1977.)³ i o. dr. Bonifacije (Krešimir) Perović (1900.–1979.).⁴ Budući da su obojica bili aktivni sudionici u brojnim zbivanjima vezanim uz djelovanje organizacija HKP-a i KA, njihova mišljenja i ocjene treba uzimati s mnogo opreza. Ovo pogotovo vrijedi za o. Perovića koji je svoje uspomene pisao u izbjeglištvu, bez mogućnosti provjere svih svojih navoda.

¹ Opširnije o nastanku HKP-a i njegovom djelovanju u prva dva desetljeća XX. st. vidi kod: Jure Krišto, *Prešućena povijest. Katolička crkva u hrvatskoj politici 1850.–1918.*, Zagreb, 1994.

² Vidi: V. Novak, *Magnum crimen. Pola vijeka klerikalizma u Hrvatskoj*, Zagreb, 1948., 279.–316.

³ *Sluga Božji Dr Ivan Merz*, Zagreb, 1988.

⁴ *Hrvatski katolički pokret. Moje uspomene*, Roma, 1976.

Najbolji, a zapravo trenutačno i jedini dostupni izvori za istraživanje odnosa unutar organiziranih hrvatskih katoličkih redova jesu suvremeni polemički tekstovi nekolicine autora – vlč. dr. Dragutina Kamberra (1901.–1969.)⁵ vlč. Augustina (Ive) Guberine (1897.–1945.),⁶ Non quis, sed quid (poslovice koja stoji u potpisu brošure, a skriva autora djela, vlč. A. Guberinu),⁷ dr. Marija Matulića (1896.–1937.), dr. Ferde Fuchsa – vlč. Krešimira Pećnjaka⁸ i vlč. dr. Antuna Pilepića (1897.–1968.).⁹ Tvrdnje navedenih autora treba koristiti vrlo kritički, jer su one, uglavnom, trebale poslužiti za diskreditaciju neistomišljenika.

Cilj je ovoga članka prikazati odnos KA i HKP-a, i to ponajprije glede postojanja i djelovanja »političke grane« HKP-a, tj. *Hrvatske pučke stranke* (HPS).¹⁰

Politizacija i partizacija HKP-a (1912.–1919.)

Na poticaj krčkog biskupa dr. Antuna Mahnića (1850.–1920.), pokretača HKP-a (1903.), osnovan je 1912./13. *Hrvatski katolički seniorat* (HKS). Institucija Seniorata nije bila novum hrvatskih katolika, nego je kao oblik rukovođenja u katoličkim pokretima postojala i u drugim zemljama. Članovi Seniorata birani su, u načelu, među završenim studentima, bivšim članovima hrvatskih katoličkih akademskih društava i bogoslovskih zborova.

Krajem 1912. članovi Seniorata dr. Rudolf Eckert (1889.–1915.), dr. Petar Rogulja (1888.–1920.) i neki drugi objavili su u katoličkom dnevniku »Riječke Novine« »prvi politički«, ali ne i političko-stranački »programni članak hrvatskoga katoličkog pokreta«. ¹¹ U njemu je izneseno stajalište »narodnog jedinstva Slovenaca, Hrvata i Srba«. ¹² Iako taj »politički programni članak« nije imao nikakvu stranačku boju, neki su simpatizeri »Riječkih Novina« zaključili da je HKP, ipak, »stupio u aktivnu politiku, kao neovisna i posebna grupa«. ¹³

Prijelomni trenutak u redovima HKS-a i cijeloga HKP-a nastupio je nakon objavljivanja Roguljina članka »Pred zoru« (1916.). Važnost toga članka bila je u tome što je on predstavljao svjesno ideologiziranje HKP-a, a to će imati

⁵ Jedinstveni domagojski pokret u svijetlu dokumenata, *Katolički Tjednik* /dalje: *KT*/, (Sarajevo) 4/1928., br. 40a.

⁶ *Preuzvišeni gospodine!* [Zagreb], 1933.

⁷ *Sukob dviju ideja (domagojizma i Kat. akcije) u hrvatskom katolicizmu*, s.l. & s. a. [Zagreb, 1937.].

⁸ *Odgovor Seniorata*, Zagreb, 1933.

⁹ »*In aedificationem*«. *Pismo svećenika braći svećenicima o problemima naše Katoličke Akcije*, Split, 1938.

¹⁰ O nastanku i djelovanju HPS-a vidi opširnije kod: Z. Matijević, *Hrvatska pučka stranka (1919.–1929. godine)*, sv. I.–II., Zagreb, 1993., doktorska disertacija.

¹¹ Z. Matijević, *Hrvatska pučka stranka i dr. Ivan Merz, Obnovljeni život* (Zagreb), 1997., br. 3–4, 225.

¹² Više o genezi priklanjanja dijela organiziranih hrvatskih katolika ideologiji jugoslavenstva vidi kod: J. Krišto, *n. dj.*, 312.–313.

¹³ *Isto*, 311.

dalekosežne posljedice ne samo na njegov razvoj, nego i na ulogu katolicizma u političkom životu Hrvata.¹⁴ Rogulja i njegovi seniorski sumišljenici, poznati kao katolički »nacionalci«,¹⁵ nastojali su organizirati HKP na temelju »potpunog sistema« koji bi kao svoje *integralne* dijelove imao kulturno, gospodarsko i *političko djelovanje*.¹⁶

S Roguljinim mišljenjem, pogotovo glede politizacije HKP-a, nisu se slagali brojni seniori, za koje je on smislio naziv »integralci«.¹⁷ Glavni predstavnici oporbe Roguljinom shvaćanju daljnjeg razvoja HKP-a bili su: vlč. Grgur Galović (1882.–1923.), vlč. Matija Manjarić (1876.–1921.), vlč. Augustin Wolf (1882.–1962.), vlč. dr. Andrija Živković (1886.–1957.) i o. dr. Ante Alfirević (1875.–1945.). Uz njih je pristajao i tada mladi Ivan Merz (1896.–1928.), koji je u jednom privatnom pismu (1916.) napisao: »*Onaj me Roguljin članak [tj. »Pred zoru«] zaista začudio; znao sam već davno da ima diferencu i da su se neka politička pitanja uvukla u naš pokret, u kojem, po mom mnijenju, ne bi smjelo biti političkih pitanja... Mislim da se toga treba više čuvati nego svih naših vanjskih neprijatelja [...]*«. ¹⁸ Biskup Mahnić nije u ovom sporu mogao ostate po strani. On je bio svjestan da bi dalje produbljivanje jaza između Roguljine skupine »nacionalaca« i njima suprotstavljenih »integralaca« mogao dovesti do rascjepa u HKP-u. Da bi to spriječio, zahtijevao je da cijeli HKP bude pod neposrednim vodstvom katoličkog episkopata.¹⁹

Nestankom Austro-Ugarske Monarhije i stvaranjem Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca (1918.) »jugoslavenska ideologija« Roguljine skupine unutar HKS-a doživjela je svoj vrhunac. Seniori koji su se dotada suprotstavljali Roguljinom shvaćanju državno-nacionalnih pitanja, te zamisliva glede organizacijskog ustrojstva i političkog djelovanja HKP/HKS-a, bili su prisiljeni, barem privremeno, odustati od svojih stajališta. Dapače, neki su od njih počeli »živo saradživati« i zauzimati »prva mjesta« u »političkoj grani« HKP-a, tj. uskoro osnovanom HPS-u.²⁰

Opći optimizam koji je zahvatio članove HKP-a sa Senioratom na čelu, glede perspektivne budućnosti u novo-nastaloj jugoslavenskoj državi, treba sagledati u svjetlu iluzije da će »Hrvati voditi novu državu, odnosno da će doći do prevage katoličkoga elementa«. ²¹ S takvom je varljivom perspektivom HKS odlučno krenuo u osnivanje svoje političke stranke.

Roguljini istomišljenici u HKS-u bili su svjesni da je došlo njihovo vrijeme, te da daljnji razvoj HKP-a ovisi o njihovoj vlastitoj organiziranosti i sposobnosti da provedu u život svoje nakane. Jedan od prvih koraka koji je bilo nužno

¹⁴ *Isto*, 341.

¹⁵ O sadržaju pojma »nacionalci« vidi: P. Rogulja, *Pred zoru (Prilog ideologiji katol. pokreta u Hrvatskoj)*, Zagreb, 1916., 13.

¹⁶ Z. Matijević, HPS i dr. I. Merz, 228.

¹⁷ O sadržaju pojma »integralci« vidi. P. Rogulja, *n. dj.*, 13.

¹⁸ Nav. prema: D. Kniewald, *Sluga Božji*, 82.

¹⁹ Z. Matijević, HPS i dr. I. Merz, 228.

²⁰ A. Guberina, *Preuzvišeni gospodine!*, 4.

²¹ Ivan Mužić, *Hrvatska politika i jugoslavenska ideja*, Split, 1969., 192.

učiniti bio je preustroj dotadašnje organizacije Seniorata, tj. trebalo je tu ekskluzivnu organizaciju katoličke laičke inteligencije i dijela katoličkog svećenstva učiniti sposobnom za djelovanje u novim državnim i političkim okolnostima.

Ocijenivši da je rad oko reorganizacije HKS-a u smjeru njegove potpune centralizacije priveden kraju, Roguljin krug seniora sazvaio je sastanak (Zagreb, 6.–7. svibnja 1919.). Uzevši prvi riječ, aktualni predsjednik HKS-a dr. Velimir Deželić sin (1888.–1976.) naglasio je potrebu proširenja seniorske akcije na sva polja javnog života, te »čuvanje tajne o senijoratu i senijorskim akcijama«. ²² Podržavši V. Deželića, svećenik K. Pećnjak je predložio »zakletvu, po kojoj bi se imali svi senijori zavjeriti, da ne će iznositi ništa u javnost«. ²³

Drugog dana sastanka, kojem je prisustvovao i zagrebački nadbiskup dr. Antun Bauer (1856.–1937.), seniori su donijeli odluku o osnutku svoje političke stranke. ²⁴ U 11. točki zaključaka prihvaćenih na sastanku izrijekom je rečeno da »nijedan senijor ne može biti član druge stranke do li [Hrvatske] pučke stranke«. ²⁵

Na ovom je sastanku za seniore bilo odsudno važno prihvaćanje *Statuta* njihovc organizacije. ²⁶ Tim je činom definitivno provedena reorganizacija Seniorata. Prema novoprihvaćenom Statutu, »'Hrvatski katolički senijorat' jest jedna jedinstvena kulturna organizacija senijora, kojoj je svrha, da u radu za rekrutizaciju domovine ujedini sve senijore. Ova organizacija kao vrhovni forum organizovane katoličke akcije [tj. HKP-a] u domovini stvara ideologiju pokreta, te daje smjer svemu kulturno-socijalnom pa i političkom radu svojih članova. U svim pitanjima vjere i ćudoređa radi sporazumno i po uputama jugoslavenskog katoličkog episkopata i ako treba svete Stolic«. ²⁷

Ovim su seniori odredili svoj odnos i prema katoličkoj crkvenoj hijerarhiji i prema HKP-u u cjelini.

Dne 18. srpnja 1919. seniori su uputili memorandum, datiran 14. srpnja, biskupskoj konferenciji u Zagrebu. U memorandumu koji je sastavio P. Rogulja, a prema želji biskupa-seniora dr. Dionizija Njaradija (1874.–1940.), obrađena su, među ostalim, i politička pitanja. ²⁸ Seniori su držali nužnim objasniti biskupima razloge zbog kojih su se odlučili na osnutak vlastite političke stranke. Prema njihovom je mišljenju HKP, predvođen HKS-om, imao legitimno pravo da svoje »kulturne, socijalno-ekonomske i političke nazore« pokušao oživotvoriti

²² Svibanjski sastanak svih senijora., *Senijorski Vjesnik* [dalje: *SV*], (Zagreb) 3/1919., br. 2, 27.

²³ *Isto*. Tekst seniorske prisege glasi: »Zaklinjem se trojedinim Bogom, da ću kao tajnu čuvati sve, što se tiče seniorata, senijorski vijesnik i njegov sadržaj. Obvezujem se na bezuvjetnu disciplinu cjelokupne organizacije i na vršenje dužnosti, što mi ih ona propisuje, te izjavljujem, da se smatram potpuno odgovornim senioratu za sav svoj privatni i javni život i rad«. (nav. prema: D. Kamber, *Jedinstveni*, 2.)

²⁴ Svibanjski sastanak svih senijora., 27.

²⁵ *Isto*, 28.

²⁶ Vidi: Statut »Hrvatskog katoličkog senijorata«, *SV*, 3/1919., br. 2, 19.–22.

²⁷ *Isto*, 19.

²⁸ *Non quis, sed quid, n. dj.*, 34.–35.

djelujući u državnom parlamentu.²⁹ Stranka, onako kako su je seniori Roguljine orijentacije željeli utemeljiti, nije smjela biti niti »plemenska« niti »konfesionalna«. »Plemenski«, odnosno nacionalni kriterij, odbacivan je zbog – »svrhunaravskog razloga«. Naime, budući da je HKS-u »prva zadaća« bila »ujedinjenje crkava«, što je bio »providencijalni raison d'être države S.H.S.«, sve što je tome smetalo trebalo je ukloniti, a najviše je smetala – »separatistička plemenska politika«. ³⁰ Iako je Seniorat naglašavao da se HPS temelji na »pozitivnom vjerskom stanovištu« i da svaki njegov član mora voditi »katoličku politiku«, to za njega, ipak, nije značilo da se za stranku smije reći da je »konfesionalna«. ³¹ Vodstvo HKS-a se zauzimalo za interkonfesionalni princip. ³² Držeći da su njihova načela o stranačko-političkom djelovanju čvrsto utemeljena u kršćanskom svjetonazoru, seniori su ustvrdili da katolički episkopat Kraljevine SHS »treba prihvatiti i odobriti« ideologiju Seniorata u politici. ³³ Svoj su memorandum seniori zaključili zamolbom da »biskupi potpomognu [Hrvatsku] Pučku Stranku, davši u tom smislu upute kleru neslužbeno«. ³⁴ Znajući da brojni katolički svećenici u Hrvatskoj, te Bosni i Hercegovini ne samo da nisu pristaše HKS-a i njegovih pothvata, nego da su mnogi od njih, naprotiv, članovi raznih političkih stranaka, seniori su izrazili nadu da će »sabiranje klera u jednu stranku značiti silni napredak katoličke stvari i jačanje moći Crkve«. ³⁵

Seniorski je memorandum već 17. srpnja 1919. dobio »Odgovor« katoličkog episkopata. U 9. točki »Odgovora« stoji: »Episkopat od srca želi, da se katolici, kako svećenici, tako vjernici nadju u [Hrvatskoj] Pučkoj Stranci. U isto vrijeme preporučuje, da se nastoji zgodnim postupkom sve one clemente laikata i svećeništva, koji dobro žele crkvi i vjeri predobiti za katolički pokret, a tim i za [Hrvatsku] Pučku Stranku, ili za – [Hrvatsku] Pučku Stranku, a onda postepenim uzgojem za katolički pokret«. ³⁶

Protivnici HKS-a i HPS-a kasnije su tvrdili da je ovaj »Odgovor« ³⁷ neautentičan. ³⁸ Kada je već došlo do polemike i osporavanja autentičnosti »Odgovora«

²⁹ A. Guberina, *Preuzvišeni gospodine!*, 49.

³⁰ *Isto*, 50.–51.

³¹ *Isto*, 51.

³² Problem interkonfesionalizma u HKP-u dotaknuo je već P. Rogulja u članku »Pred zoru«. Radilo se zapravo o pristajanju uz jedan od dva sistema, tj. uz »sistem Köln« ili uz »sistem Berlin«. »Sistem Köln«, odnosno načelo interkonfesionalizma, bilo je samo, i to u određenoj mjeri, toleriran od strane vrhovnog učiteljstva Katoličke crkve. (Vidi: Dragan Čelik, »Dva sistema«, *Hrvatska Straža* (Rijeka), 15/1917., sv. 1, 68.–70.; *Isti*, Interkonfesionalizam i katoličke radničke stručne organizacije, *Vrhbosna*, (Sarajevo), 31/1917., br. 15–16, 180.–181.)

³³ A. Guberina, *Preuzvišeni gospodine!*, 53.

³⁴ *Isto*, 52.

³⁵ *Isto*, 53.

³⁶ *Isto*, 54.

³⁷ »Odgovor« episkopata objavljen je u »Seniorskom Vjesniku«, 3/1919., br. 4, 56.–57.

³⁸ A. Guberina, *Preuzvišeni gospodine!*, 55.

vora«, Senioratu nije ostalo ništa drugo nego da tvrdi suprotno.³⁹ No, bez obzira na to je li »Odgovor« bio svojevrsna krivotvorina ili ne, on je odigrao svoju ulogu u naporima HKS-a da organizira »političku granu« HKP-a.

Kao i u slučaju svih ostalih organizacija u kojima su imali utjecaj, seniori su bili osnovna pokretačka snaga i u HPS-u. Međutim, oni nikada nisu postojivali Seniorat s HPS-om, koji je bio samo jedan aspekt njihova javnog djelovanja u Kraljevini SHS.

Izvanstranačka KA i stranački HKP: pro et contra

Pobjeda Roguljina kruga seniora u svezi s organiziranjem HKP-a nije bila duga vijeka. Iako je veći dio seniora koji su se opirali Roguljinu shvaćanju HKP-a i njegove uloge u hrvatskome javnom životu morao odustati od svojih stajališta, to još nije značilo da uskoro neće doći do novih nesuglasica. Iako je položaj Katoličke crkve i njenih institucija, te hrvatskog naroda kao dominantno katoličkog postajao u jugoslavenskoj državi svakim danom sve teži, odlučan povod za ponovno razbuktavanje unutarkatoličkih sporenja došao je od izvanjskog čimbenika – pape Pija XI. (1922.–1939.) i njegove KA.

Dne 23. prosinca 1922. on je svojom enciklikom *Ubi arcano Dei* definirao i proglasio KA. Prema Papinoj definiciji, KA se sastojala od »sudjelovanja laika u hijerarhijskom apostolatu«, pa su prema tomu sva odgojna i prosvjetna udruženja dotadašnjih katoličkih pokreta prešla u ovisnost o crkvenoj hijerarhiji, koja je tako preuzela nad njima vodstvo i odgovornost.⁴⁰ KA kao pokret organiziran »odozgo« – za razliku od katoličkih pokreta koji su bili organizirani »odozdo« – bio je zamišljen kao oblik organiziranja katoličkih laika. Naime, pripadnici katoličkog klera nisu mogli biti članovi u organizacijama KA. To je bila jedna od bitnih razlika u odnosu na dotadašnju praksu u katoličkim pokretima. Djelujući samo na temelju uputa episkopata, KA je imala »izrazito vjersko-moralnu svrhu«, što je značilo da nije obuhvaćala organizacije namijenjene djelovanju s ovezemaljskim ciljevima: gospodarske zadruge, sindikate, *političke stranke* i slično.⁴¹

Biskupi Kraljevine SHS reagirali su već 23. kolovoza 1923. na encikliku *Ubi arcano Dei* svojom poslanicom upućenom na »cijelo [katoličko] svećenstvo«, u kojoj su tražili »neka svećenici marljivo rade u K. A. kao dijelu svoje duhovne pastve«.⁴²

Prva organizacija ustrojena na načelima KA pape Pija XI. bio je *Hrvatski orlovski savez* (HOS).⁴³ Gotovo cijelo vodstvo nove organizacije bilo je sastavljeno od članova Seniorata. Dvojica najistaknutijih promicatelja HOS-a bili

³⁹ [M. Matulić, F. Fuchs, K. Pećnjak], *Odgovor Seniorata*, 12.

⁴⁰ B. Perović, *n. dj.*, 94.

⁴¹ Franjo Šanjek, *Kršćanstvo na hrvatskom prostoru. Pregled religiozne povijesti Hrvata (7–20. st.)*, Zagreb, 1991., 352.

⁴² D. Kniewald, *Iz savremenog crkvenog života, Bogoslovska Smotra*, (Zagreb) 14/1927., br. 4, 321.

⁴³ Opširnije o HOS-u vidi kod: Ivo Protulipac, *Hrvatsko Orlovstvo*, Zagreb, 1926.

su dr. Ivan Protulipac (1889.–1946.) i dr. I. Merz. Naravno, svećenici-seniori nisu mogli biti članovi HOS-a, nego samo njegovi duhovnici. Osnutak HOS-a postavio je temelj za legalno okupljanje i djelovanje svih onih seniora, ali ne samo njih, koji se nisu slagali s Roguljinim »potpunim sistemom«, pogotovo glade postojanja i djelovanja »političke grane« HKP-a. Stoga je sukob unutar seniorske organizacije bio neizbježan. Uskoro su najistaknutiji zagovornici »orlovstva«, odnosno načela KA u organiziranju hrvatskih katolika bili isključeni ili su, pak, sami istupili iz seniorskih redova.

Cijela 1925. godina bila je u znaku KA i problema njenog organiziranja među katolicima tadašnje države. Na *Prvoj sinodi zagrebačke nadbiskupije*, održanoj od 24. do 28. kolovoza, raspravljalo se o KA. Zaključeno je da se ona treba urediti u Hrvatskoj, te Bosni i Hercegovini, ali i među ostalim jugoslavenkim katolicima, »prema načelima i drugim uputstvima što ih je dala Sveta Stolica«.⁴⁴ Također je zaključeno da se na sljedećoj konferenciji katoličkog episkopata odredi koja je forma KA, prema dotadašnjem razvoju katoličkog života, »najprikladnij[a] za naše prilike«.⁴⁵

S biskupske konferencije, održane u Zagrebu od 13. do 19. listopada 1925. godine, biskupi su uputili »na sve katolike naše države« svoje kolektivno pastirsko pismo sa sljedećim pozivom: »Stavljamo Vam na srce, da slušate Namjesnika Kristova, kad poziva sve katolike, neka se organizuju u Kat. Akciji. Sve se župe i sve organizacije pozivaju, da odmah počnu djelovati za svetu stvar katoličku«.⁴⁶ Nadalje je stvoren zaključak da se »sve katoličke organizacije, kako u biskupijama postoje, imadu zadržati i pomagati, ali se imadu povezati u čvrstu međusobnu *kooperaciju* pod vodstvom t.j. vrhovnim vijećem Kat. Akcije, sa središtem u Zagrebu«.⁴⁷ Na ovoj su konferenciji biskupi odredili da se KA uvede među katolike Kraljevine SHS pod vodstvom biskupa, dakle crkvene hijerarhije, te da, u skladu s direktivama samog Pape i Sv. Stolice, bude izvan i iznad svih političkih stranaka.⁴⁸ Drugim riječima, KA je trebala biti odvojena od stranačke politike, ali ne i od politike uopće.⁴⁹

Odluka biskupske konferencije da KA treba biti depolitizirana, odnosno odvojena od stranačke politike, tj. *departizirana*, nije dočekana s odobravanjem

⁴⁴ Janko Šimrak, Hrvatski Katolički Pokret i crkvena hierarhija, *Katolički List* /dalje: *KL*, (Zagreb) 77/1926., br. 27, 382.

⁴⁵ *Isto*.

⁴⁶ Nav. prema: Šta je i šta hoće Katolička Akcija, *Vrhbosna*, 40/1926., br. 11, 183.

⁴⁷ *Isto*.

⁴⁸ Non quis, sed quid, *n. dj.*, 67.

⁴⁹ »Katolička Akcija se ne smije miješati sa organizacijama usmjerenim čisto političkim ciljevima, jer ju njezina narav i svrha stavljaju izvan i iznad stranačkih borba [...]. Ali ipak ostajući iznad političkih stranaka, ona razvija djelatnost veoma korisnu za javno dobro, [...] bilo da odgaja dobre katolike i po tom dobre građane, koji će uvijek znati dobro upotrebljavati politiku, bilo da širi katolička načela, a to su načela reda i štovanja auktoriteta. U koliko pak politička pitanja imaju i svoju moralnu i religioznu stranu, Katolička Akcija može i mora da utječe izravno, okuplja/jući disciplinovanom akcijom, bez obzira na pojedinačna mnijenja, sve katoličke snage za više interese duša i Crkve [...]«. (Josip Pizzardo, *Katolička Akcija*, Zagreb, 1934., 18.–19.)

od strane seniorskog vodstva u Zagrebu.⁵⁰ Prikazujući aktualni politički položaj, vlč. dr. Janko Šimrak (1883.–1946.), pred seniorima okupljenima na glavnoj skupštini Seniorata (Zagreb, 22. listopada 1925.), izjavio je da »izvanstrančarstvo nema smisla«.⁵¹ Drugim riječima, vodstvo Seniorata nije smatralo nužnim prihvatiti direktive crkvene hijerarhije. Nastojanje da sve ostane »po starom« nije nikako značilo da će se Seniorat otvoreno suprotstaviti episkopatu. To je uostalom bilo i nepotrebno. Seniorat je preko svojih članova koji su zauzimali vodeća mjesta u organizacijama KA nad njima imao ujedno i svoju punu kontrolu. Protivnici Seniorata nazivali su to »seniorska penetracija«.⁵² Ustrojstvo KA određeno od episkopata HKS je otklanjao tvrdeći da je on podesan za Italiju, ali ne i za hrvatske katolike – »Tal.[ijanska] Kat.[atolička] Akcija nikada nam neće služiti kao uzor«.⁵³ Jer kad bi se, tvrdio je vlč. Šimrak, »doslovno primijenil[oj] talijanske organizacijske oblike na naše prilike, staro bi uništili, a nova ne bi ništa stvorili«.⁵⁴

Usporedo s odlukama biskupske konferencije o KA, u hrvatskom se katoličkom tisku započelo voditi polemiku o njenu odnosu prema HKP-u. Polemiku je potaknuo nadbiskup dr. Ivan Evandelist Šarić (1871.–1960.) knjižicom *Katolička Akcija*. On je ustvrdio da je krajnji ishod dvadesetogodišnjeg katoličkog rada u Hrvatskoj »ispa[o] prilično slabo«.⁵⁵ Radi prevladavanja nezadovoljavajućeg stanja, nadbiskup je predložio da se Katolički pokret organizira na nov način, i to tako da se sastoji od: a) crkvenih (vjerskih) udruženja; b) KA i c) katoličke političke stranke.⁵⁶

Vlč. D. Kniewald uključio se u polemiku o odnosu HKP-a i KA člankom »Problem modernog apostolata«. Ustvrdivši da se Katolički pokret u Hrvatskoj razvijao »daleko od biskupa i vjeroučitelja i župnika«, on je zaključio da je »osnovno pitanje katoličke obnove u Hrvatskoj: *problem odnosa prema crkvenoj vlasti*, i, s time u vezi, *problem svećenikova položaja u katoličkim organizacijama* i u radu za katoličku obnovu uopće«.⁵⁷ Ovakvo postavljanje cjelokupnog problema nametalo je zaključak da HKP ne stoji na načelima koja je papa Pio XI., a po njemu i ostala katolička crkvena hijerarhija, odredio za KA.

Na javnu reakciju iz seniorskih redova nije trebalo dugo čekati. Vlč. dr. Stjepan Bakšić (1889.–1963.) suprotstavio se, u članku »'Katolički pokret' i

⁵⁰ Takvo držanje nije bilo nenadano. Naime, kada je još 1924. god. biskup Antun Akšamović (1875.–1959.) izjavio da je KA, u onoj formi u kojoj je tada postojala, u njegovoj dijecezi depolitizirana, vlč. J. Šimrak je s njim započeo javnu polemiku. (D. Kamber, *Odgovor msgru dru Janku Šimraku i »Narodnoj Politici«*, *KT*, 3/1927., br. 40, 4.; *Isti*, Jedinstveni, 1.)

⁵¹ Nav. prema: Uzroci trzavicama u katoličkim redovima i polemika Msgr. Dra. Janka Šimraka, *Vrhbosna*, 41/1927., br. 9, 146.; *Non quis, sed quid, n. dj.*, 67.

⁵² Vidi: A. Guberina, *Preuzvišeni gospodine!*, 67.–72.

⁵³ Nav. prema: *Non quis, sed quid, n. dj.*, 67.

⁵⁴ Nav. prema: A. Guberina, *Preuzvišeni gospodine!*, 94.

⁵⁵ I. Šarić, *Katolička Akcija*, Sarajevo, 1925., 23.

⁵⁶ *Isto*, 26.

⁵⁷ D. Kniewald, *Problem modernog apostolata.*, *BS*, 13/1925., br. 4, 452., 454.

'Kat. akcija', i nadbiskupu Šariću i vlč. Kniewaldu. On je odmah ustvrdio da kritičari HKP-a, među kojima ima i »odličnih katolika«, kad govore o njegovoj prošlosti »s jedne strane neće da priznaju pravi, stvarni uspjeh ovoga pokreta za katolički život našega naroda, a s druge strane hoće da glavnu krivnju za njegov djelomični neuspjeh nađu u samoj unutarnjoj konstrukciji i duhu pokreta«, te da bi prema njihovu shvaćanju »u opće trebalo da se provede posvemašnja reorganizacija današnje forme kat. pokreta«. ⁵⁸ Odbacivši sve prigovore koji su bili upućeni na račun HKP-a, vlč. Bakšić je ustvrdio da Katolički pokret »živi u vezi s episkopatom i s njime će u suglasju provoditi reforme, kad to ureba«. ⁵⁹

Uvođenje KA u đakovačkoj biskupiji u siječnju 1926. predstavljalo je za Seniorat odličnu priliku da preko svoga istaknutog člana dr. Matije Belića (1885.–1969.) progovori o vlastitom shvaćanju ove organizacije, pogotovo njenog odnosa prema politici: »Trebalo dobro paziti, da se međusobno ne konfundiraju pojmovi 'politika' i 'stranka', pa će se izbjeći pogrješnom razumijevanju i suvišnim sukobima. [...] Katolička Akcija /se/ odnosi i na politiku ali strogo samo na onu unutar svog prosvjetnog, etičkog, vjerskog i crkvenog djelokruga. [...] No sasvim je drugo pitanje, da li Katolička Akcija može biti stranačka ili sastavni dio jedne političke stranke. [...] Katolička Akcija nije stranačka i nikada to ne će postati. Katolički pokret jednoga naroda može imati više grana, kao: a) prosvjetnu granu, a to je 'Katolička Akcija', b) čisto vjersko-društvenu granu, c) socijalno-ekonomsku granu, d) stranačko-političku granu ili grane. [...] Moguće [je], da unutar katoličkog pokreta jednog naroda budu dvije ili više katoličkih stranaka, koje imaju isti vjersko-prosvjetni program i nastup, ali u državo-pravnim ili nekim drugim pitanjima svaka ide za svojim različitim ili oprečnim ciljevima. [...]«. ⁶⁰

Biskupska konferencija održana u Zagrebu od 11. do 20. listopada 1926. trebala je riješiti brojna pitanja vezana uz KA i HKP. ⁶¹ Sav katolički rad i život morao je stajati pod upravom crkvene hijerarhije: »Zato ne može biti u katoličkoj Crkvi Kat. Akcije, koja ne bi bila pod vodstvom hierarhije, koja ne bi u hierarhiji imala svoje disciplinatorsko središte, koja ne bi izravno zavisila od crkvenoga auktoriteta«. ⁶² Ova je biskupska konferencija odredila forme »kako se imade u našoj državi sustavno urediti i provesti Kat. Akcija«. ⁶³ Ipak, nadbiskup Bauer je smatrao nužnim naglastiti da se »Katoličkom Akcijom ne ukidaju dosadnje organizacije katolika, već ona daje današnjim organizacijama zajedničko ime«. ⁶⁴

⁵⁸ S. Bakšić, »Katolički pokret« i »Kat. akcija«, *KL*, 76/1925., br. 51, 663.

⁵⁹ *Isto*, 670.

⁶⁰ Dr. Matija Belić o Katoličkoj Akciji. Referat držan u Đakovu 21. 1. 1926., *Glasnik Biskupija Bosanske i Srijemske* /dalje: *GBBS*/, (Đakovo) 54/1926., br. 2, 20.

⁶¹ Konferencije kat. episkopata u Zagrebu, *Narodna Politika* /dalje: *NPI*/, (Zagreb) 9/1926., br. 43, 1.

⁶² Nav. prema: A. Guberina, *Preuzvišeni gospodine!*, 169.

⁶³ *Isto*.

⁶⁴ *Isto*.

U cilju provođenja organizacije KA, konferencija je donijela nova pravila *Hrvatskoga katoličkog narodnog saveza* (HKNS),⁶⁵ prema kojima je ova organizacija postala središnjica KA među Hrvatima-katolicima.⁶⁶ (Godine 1927. provedena je reorganizacija Saveza na temelju novih pravila, a na svim su se ključnim mjestima našli članovi HKS-a.)⁶⁷ Okupljeni su biskupi, također, zaključili da dotadašnja struktura HKS-a nije bila pogodna za njegovo uključenje u KA, kako ju je zamislio Pio XI., pa su stoga u svom dopisu, datiranom u Zagrebu, 21. listopada 1926. godine, tražili sljedeće: »Katolički Episkopat cijeneći zamjerne zasluge Seniorata za lijepe uspjehe u katoličkom pokretu želi, da Seniorat i dalje *suradjuje u katoličkoj akciji*. Ali kako [je] u smislu pravilnika Katoličke Akcije kao katoličkih prosvjetnih, kulturnih udruženja organizacija vanstranačka, a Seniorat je u [svoj] program uz prosvjetni unesao i političko-stranački rad, umoljava se ugledna organizacija Seniorata, da izvoli svoja pravila tako izmijeniti, da Seniorat uzmogne kao elitna jedinica katoličkog starješinstva *saradživati u Katoličkoj Akciji*. Razumljivo je, da je seniorima, kao i ostalim u kat. akciji začlanjenim muževima slobodno stupati u političke stranke, kojima se program slaže s načelima katoličke Crkve«.⁶⁸

Glavna skupština Seniorata, na kojoj su trebale biti prihvaćene promjene u skladu sa zaključkom biskupske konferencije, održana je u Zagrebu 29. listopada 1926. godine. Prema tvrdnji vodstva HKS-a, »skupština je u potpunosti lojalnosti donijela pristanak na reorganizaciju seniorata i na njegovo stupanje u Katoličku Akciju«.⁶⁹ Protivnici Seniorata su tvrdili da je ovo pokoravanje episkopatu samo jedna obmana, dok se u stvarnosti nije ništa promijenilo. Navodno je Odbor HKS-a predložio osnivanje dvaju Seniorata, tj. da pored starog bude i jedan novi, koji bi po svojoj strukturi odgovarao načelima KA.⁷⁰

⁶⁵ Opširnije o nastanku i djelovanju HKNS-a vidi kod: Pavao Jesih, *Osvrt na deset godina rada »Hrvatskoga katoličkoga narodnoga saveza«* u Zagrebu, *KL*, 74/1923., br. 25; J. Krišto, *n. dj.*, 292.

⁶⁶ V. Deželić sin, *Prosvjetno-odgojne organizacije naše Kat. Akcije*, *Katolička Akcija* /dalje: *Kat. A.*, (2)/1927., br. 2, 2.–3.; Ivan Rogić, *Katolička Akcija kod nas*, *Kat. A.*, (2)/1927., br. 2, 1.–2.

⁶⁷ Vidi: Osnutak Dijeccezanske Središnjice katoličke Akcije za nadbiskupiju zagrebačku, *Kat. A.*, (2)/1927., br. 1, 1.–4.; Diecezanska Katolička Akcija u Splitu, *List biskupije splitsko-makarske. Ujedno službeno glasilo hvarske biskupije*, 1927., br. 5, 45.

⁶⁸ Nav. prema: A. Guberina, *Preuzvišeni gospodine!*, 166.–167.

⁶⁹ *Odgovor Seniorata*, 46. Treći zaključak seniorske skupštine glasi: »Glavna skupština odaziva se želji preč. Episkopata, da Hrv. kat. seniorat udesi svoja pravila u smislu Pravilnika Kat. Akcije, te u tu svrhu [...], izabire odbor, koji ima da u sporazumu sa episkopatom i ordinarijima udesi pravila Hrv. kat. seniorata tako, da ova budu potpuno odgovarala novoj formi Kat. akcije i intencijama preč. episkopata i ordinarija«. (Nav. prema: *Isto.*)

⁷⁰ Kao dokaz za ovu tvrdnju služio je tzv. Lehpamerov zapisnik, koji se čuva u ostavštini I. Merza. U zapisniku koji je Mijo Lehpamer sastavio nakon sjednice glavne skupštine HKS-a, kojoj nije prisustvovao do kraja, stoji i ovo: »Odbor predlaže, da se naprave 2 Seniorata, jedan bi bio kao što je sadašnji, to bi bio politički, a drugi bi bio seniorat Domagoja. [...] Jedni su bili za dva seniorata, drugi za jedan [...]«. (Nav. prema: A. Guberina, *Preuzvišeni gospodine!*, 171.)

Budući da ovaj prijedlog, ipak, nije prihvaćen, tvrdilo se da je usvojen zaključak o organizaciji samo »jed[nog] Seniorat[a] s dva lica, s jednim licem 'saradivati u K.A.', a s drugim: ostati 'vrhovni forum i ideolog K.[atoličkog] P.[okreta]'«. ⁷¹ Seniorat je ovu tvrdnju odbacio kao »prostu podvalu«, kojom se željelo dokazati da se HKS »nije lojalno reorganizirao u smislu odredaba Episkopata«. ⁷² Posebno se osjetljivo reagiralo na stranačko djelovanje Seniorata, i to s obzirom na činjenicu da je o tome episkopat zauzeo odlučno stajalište – »Najviše [se] ističe, da je i nadalje ostala jedinstvenost Kat. pokreta, to jest, da su se seniori i dalje jednako brinuli za razvoj svih dosadašnjih grana pokreta, napose za političku granu. I taj je prigovor sasvim neumjestan, jer smisao reorganizacije seniorata u duhu Kat. akcije nije u tome, da *seniori* napuste sva druga polja javnoga rada, već u tome, da oni kao seniorat i u senioratu, u kojem i preko kojega suradjuju u misiji Crkve, ne budu ni dio ni ekspozitura bilo koje stranačke organizacije. Naprotiv seniori nijesu morali istupiti iz Hrvatske pučke stranke, jer je razumljivo, da je seniorima, kao i ostalim u Kat. Akciji začlanjenim muževima slobodno stupati u političke stranke, kojima se program slaže s načelima Crkve«. ⁷³ Svoje shvaćanje da je HPS dio HKP-a branili su tako što su se pozivali na nadbiskupa Šarića i njegovo pisanje o dijelovima katoličkog pokreta. ⁷⁴

Pristaše KA, organizirane u HOS-u, glavnu su smetnju u daljnjem razvoju katoličkoga javnog djelovanja u Kraljevini SHS (prvenstveno Hrvatskoj, te Bosni i Hercegovini) vidjeli u HKS-u. Prema njima, načela ove organizacije kosila su se s načelima KA u sljedećim točkama: »1. Ta se vodeća organizacija smatra vrhovnim forumom Katoličke Akcije. – A po Katoličkoj Akciji vrhovni je forum Crkva po hierarhiji. 2. Ona se smatra pozvanom da 'stvora ideologiju pokreta'. – A organizacije Katoličke Akcije nijesu 'direktivne u teoretskom smislu nego izvršne u praktičnom smjeru'. One samo šire i primjenjuju od Crkve već stvorenu ideologiju i vrše zapovijedi biskupa. 3. Ona se smatra centralom i za Katoličku akciju i za politički rad katolika. – A načela Katoličke Akcije to odlučno isključuju. Ili je ona organizacija Katoličke Akcije ili nije? Ako jest, – kako može voditi u isti mah politički rad katolika? Ako nije, kako se može smatrati centralom Katoličke Akcije? 4. Ova organizacija ima članstvo od svećenika i lajika. – To je također načelo krivo. 5. Ova organizacija u svojoj tajnosti nije dovoljno precizirala otvorenost episkopatu, a praksa je dokazala, da se ta nezgodna stilizacija i nezgodno primjenjivala. 6. Ova organizacija obvezuje članove, da u svakom inom udruženju rade prema njenim intencijama. Prema tome diže se nad sve ostale saveze i udruženja i ruši im priznatu samostalnost i direktivnu podčinjenost episkopatu i stvara mogućnost, da po svojim članovima koju priznatu organizaciju ruši i cijepa, ako joj se šta ne sviđa«. ⁷⁵

⁷¹ Isto, 233.

⁷² *Odgovor Seniorata*, 47.

⁷³ Isto.

⁷⁴ Vidi: I. Šarić, *Katolička Akcija*, 26.

⁷⁵ D. Kamber, *Oko Katoličke Akcije*, *KT*, 2/1926., br. 41, 2.

Koncem svibnja 1927. sarajevska »Vrhbosna« objavila je članak anonimnog autora – »Hrvatski katolički pokret«.⁷⁶ Sadržaj članka je izazvao buru u redovima hrvatske katoličke javnosti. Naime, izvore svih aktualnih problema, sukoba i nesporazuma u odnosima između KA i HKP-a pisac članka je vidio u HKS-u, točnije Roguljinu krugu seniora. Za dokaz ove tvrdnje služili su mu događaji unutar HKP-a koji su se zbili u vrijeme Prvoga svjetskog rata i neposredno nakon njega. Da bi tvrdnju učinio što uvjerljivijom, autor je pokušao navesti razlike između Mahnićeva i Roguljina shvaćanja.⁷⁷ U članku se tvrdilo da su i Mahnićev katolički pokret i onaj seniorski *jedinstveni*, ali da to, zapravo, *nije isto jedinstvo*. Naime, »jedinstvo je Mahnićevog katoličkog pokreta *katoličko*, veza je tog jedinstva Papa i njegove direktive i želje [...]«.⁷⁸ Jedinstvo kako ga je zamišljala Roguljina skupina bilo je, tvrdilo se u članku, mnogo uže: »Ono *nije katoličko*, jer u taj krug nemaju pristupa svi katolici, nego samo oni, koji su istog stranačko-socijalno-ekonomsko-kulturno-organizacijskog mišljenja. A to mišljenje *nije* izradila Crkva po svojim pozvanim organima, nego Seniorat, koji hoće da bude vođom i ideologom hrvatskog katoličkog pokreta. *No taj pokret nije Mahnićev katolički pokret, on je nešto posve protivno*«.⁷⁹ Dakako, pokojnog biskupa Mahnića nije se moglo optužiti da je kriv za prevagu Roguljine koncepcije HKP-a, te se stoga zadržalo samo na konstataciji da on, iz objektivnih razloga, nije mogao spriječiti otklon od svoje koncepcije. Točnije rečeno, tvrdilo se da biskup Mahnić nije čak ni znao što se događa u HKS-u i cijelom HKP-u.⁸⁰ Konačno, pisac članka je HOS proglasio uzor-organizacijom koja katoličko javno djelovanje vraća temeljnim Mahnićevim, dakle katoličkim načelima.⁸¹

Dne 27. svibnja iste godine sastao se u prostorijama Hrvatskoga katoličkog kasina u Zagrebu velik broj članova HKP-a, s namjerom da »prosvjeduje protiv anonimnoga pisca, koji je u sarajevskoj 'Vrhbosni' pokušao da prikaže is-

⁷⁶ *Vrhbosna*, 41/1927., br. 4–5, 65.–72.

⁷⁷ »Hrvatski katolički pokret, kako ga je zamislio i htio idejno voditi biskup Mahnić, zapravo i nije drugo, nego Katolička Akcija, kako je danas crta Pijo XI., [...], sve izvan i iznad svake političke stranke. [...] Kod toga nije bilo isključeno i političko djelovanje *članova* katoličkog pokreta. Nažalost se, mimo biskupa Mahnića, njegov nekadanji pokret politizovao i to tako, da je nesamo uzeo jednu političku stranku kao integralnu granu *svoga* djelovanja, a ne tek djelovanja svojih *članova*, nego je grupa 'nove orijentacije', koja je dobila prevlast u Senioratu, i sve ostale grane katoličkog pokreta usko povezala, unutar seniorata, s političkom strankom. [...] Katolički pokret, kako ga je biskup Mahnić započeo i htio idejno voditi [...], nema stranačkih ciljeva ni okvira. [...] Mahnićev je katolički pokret, strogo govoreći, načelno depolitizovan. [...] Novi sistem orijentacije dra P. Rogulje i drugova, koji je prevladao u Senioratu te koji uvodi u katolički pokret službenu stranačko-političku granu i onda dovodi sve kulturne, ekonomske i političke svoje ideje u svezu, oprečan [je] sistemu biskupa Mahnića, da, jednom riječi, *'jedinstveni političko-socijalno-ekonomski kulturni katolički pokret'*, kako ga od onda seniorat zastupa, nesamo nije katolički pokret biskupa Mahnića, nego je s njim u načelnoj i nepomirljivoj opreci«. (*Isto*, 70.)

⁷⁸ *Isto*, 71.

⁷⁹ *Isto*.

⁸⁰ *Isto*.

⁸¹ *Isto*, 71.–72.

krivljeno povijest hrvatskoga katoličkoga pokreta, da posije i poveća razdor između pojedinih ogranaka K.A., da prikaže neke uglednije članove te Akcije kao neposlušne sinove Crkve i naročito da prikaže pokojnog dra P. Rogulju kao čovjeka, koji je mimo Mahnića i protiv njegove volje zaveo hrv. kat. pokret na nekatoličku stazu.⁸²

Osmog lipnja 1927. u Zagrebu se sastalo Vrhovno vijeće HPS-a. Osim tekućih političkih pitanja, vrhovno se stranačko tijelo osvrnulo i na članak u »Vrhbosni«. Za riječ su se javili vlč. J. Šimrak, Stjepan Barić (1889.–1945.), prof. Petar Grgec (1890.–1962.), don Jerko (Matej) Vodanović (1885.–1947.) i prof. Bogdan Babić (1891.–1961.). Oni su se posebno oborili na tvrdnju anonimnog autora da »osnivanje HPS nije bilo u intencijama pok. dr Mahnića«, te na njegovo bacanje krivnje na »HPS zato, što Kat. Akcija u Hrvatskoj nije jedna od prvih u svijetu, jer da je osnutkom HPS politizovan Mahnićev tobože izvanstranački katol. pokret. i da je HPS kriva tobožnjem nazatku katolicizma u Hrvatskoj«.⁸³ Odbacivši sve optužbe iznesene u članku, članovi vodstva stranke su »konstatirali, da je upravo zasluga HPS, da je u javnosti položaj katolicizma u našoj državi danas ovako jak i da bi bez HPS njegov položaj bio neusporedivo lošiji u svakom pogledu«.⁸⁴

U atmosferi predizbornih aktivnosti za parlamentarne izbore, zakazane za rujnu 1927. godine, vlč. Šimrak je u »Narodnoj Politici« objavio članak »Malođušnicima u spomenar«. Očekujući određeni uspjeh HPS-a na predstojećim izborima, on je između ostalog napisao: »Treba samo pogledati, kakvu su zadaću veliku i važnu vršile i najmanje organizacije Hrvatske Pučke Stranke na našim selima do sada. *Te organizacije bile su kao košnica, oko kojih se grupirao čitavi kršćanski javni život u pojedinim selima i krajevima. Te su organizacije bile najbolja pomoćnica duhovnoj pastvi za očuvanje žive vjere u širokim narodnim slojevima. [...] One su budnim okom pratile svaki protuvjerski pokret i nastojale ga u klici ugušiti. [...] Organizacije Hrvatske Pučke Stranke po našim selima bile su*

⁸² Protestni sastanak članova hrv. katol. pokreta, *NP*, 10/1927., br. 31, 4.

⁸³ Vrhovno vijeće HPS, *NP*, 10/1927., br. 34, 1. Često pozivanje objiju suprotstavljenih strana na Mahnićev autoritet u svezi s postojanjem tzv. katoličkih stranaka (taj je termin rabio i sam biskup Mahnić) nameće potrebu da se o tome nešto kaže. Biskup Mahnić je, uzevši kao polazišnu točku stajalište papc Pija X. (1903.–1914.), odobravao osnivanje »katoličkih stranaka«, jer je držao da je u uvjetima moderne demokracije ona vjernicima prikladno sredstvo za oblikovanje javnog mnijenja. Početni entuzijazam o lakoći osnivanja jedne takve stranke u Hrvatskoj, na početku XX. st., ubrzo je splasnuo. Biskup Mahnić je zaključio da se HKP do daljnega mora zadovoljiti samo radom na socijalnom polju. Prema njegovu shvaćanju, HKP je bio pokret otvorenog tipa koji je za ostvarenje svog cilja -preobrazba cjelokupnog društva na kršćanskim načelima – mogao koristiti razna sredstva. Djelovanje na političkom polju, preko političke stranke, bilo je samo jedno od mogućih sredstava u rukama organiziranih katolika. U slučaju da nisu postojali uvjeti za osnivanje stranke, ili, pak, da se već osnovana stranka pokazala nedjelotvornom, nije bilo nikakve dvojbe o njenom neosnivanju, odnosno napuštanju. Sukladno tome, osnutak HPS-a nije bio u suprotnosti sa stajalištem biskupa Mahnića o »katoličkoj političkoj stranci«. (Antun Bozanić, *Biskup Mahnić pastir i javni djelatnik u Hrvata*, Zagreb-Krk, 1991., 117.–118., J. Krišto, n. dj., 370.)

⁸⁴ Vrhovno vijeće HPS, 1

prava košnica i u tom smislu, jer su iz njih obično izlazile sve ostale katoličke organizacije i na njima su se osnivale kao na najsolidnijem temelju.⁸⁵

Reakcija na Šimrakov članak uslijedila je munjevito. Vlč. dr. Zvonimir Marković (1897.–1969.), profesor teologije iz Đakova, oborio se na iznesene Šimrakove navode, tvrdeći da u članku pisac ističe »neka načela i daje katolicima smjernice, koj[e] [...] nisu u skladu sa načelima Crkve i direktivama sv. Stolice«.⁸⁶ Raščlanjujući članak, on je iz njega izvukao sljedeće Šimrakove »pogrešne« tvrdnje: »1. Da su organizacije HPS bile do sada 'košnica', matica, oko kojih se grupirao čitav kršćanski javni život. 2. Da su te organizacije bile najbolja pomoćnica duhovnoj pastvi za očuvanje žive vjere u širokim narodnim slojevima. 3. Da su te organizacije budnim okom pratile svaki *protuvjerski pokret i nastojale ga u klci ugušiti*. [...] 4. Da su organizacije HPS po selima bile 'košnice', centrala i u tom smislu, jer su iz njih obično izlazile sve ostale katoličke organizacije i na njima se osnivale kao na najsolidnijem temelju«.⁸⁷

Imajući u vidu Šimrakove tvrdnje, vlč. Marković je zaključio da se »u ideologiji, gospodina pisca, dovada vjera, kršćanski javni život, duhovna pastva i sve katoličke organizacije u usku i najužu vezu sa politikom i političkom strankom«.⁸⁸ To su, dakako, bile ideje koje se »izravno kose sa načelima Crkve i direktivama sv. Stolice«.⁸⁹ Ako je već riječi o »košnici«, onda, prema vlč. Markoviću, »Crkva traži, da Katolička Akcija bude središte, košnica, oko koje se grupira sav kršćanski javni život, i da ona bude najsolidniji temelj javnom socijalnom i političkom radu katolika«.⁹⁰

Na Markovićevo pisanje protiv Šimrakova članka odgovorio je M. Matulić. On je tvrdio da je pojam »košnica« zloupotrijebljen. Drugim riječima, vlč. Marković pretvorio je Šimrakovu »košnicu« u »centralu svih katoličkih organizacija, koja politizira, koja zloupotrebljava vjeru i K.A. u stranačke svrhe, koja sve miješa«.⁹¹ Odnosno, da je vlč. Marković dao »košnici« sasvim drugi smisao od onoga koji je ona inače trebala imati. Jer, dok je »za dra J. Š. [J. Šimraka] to jedna slika, figura, da jače osvjetli značenje HPS i da pučanima [tj. članovima HPS-a] istakne i naglasi njihovu kršćansku dužnost rada pa i bez izgleda na

⁸⁵ Nav. prema: Dr. J. Š., Malodušnicima u spomenar, *Narodna Svijest*, (Dubrovnik) 9/1927., br. 31, 1. Samo nekoliko dana kasnije vlč. J. Šimrak je dodatno objasnio svoja stajališta o ulozi HPS-a u obrani kršćanskih načela u hrvatskom društvu: »HPS kao najšira organizacija za kršćansku restauraciju javnog života stvara najpovoljnije uvjete za religiozne i kulturne organizacije. To ne znači, da ostale organizacije nemaju svojih velikih zasluga; da one nisu posve samostalac u svom radu. To još manje znači, da si HPS prisvaja vlast, koja joj ne pripada ili da je vjeru 'politizirala'. [...] To znači [...] da članovi kat. religioznih i prosvjetnih organizacija ne smiju biti indiferentni ili čak neprijateljski raspoloženi prema HPS nego da moraju, kad nastupaju u politici, raditi i glasovati za HPS« (Dr. J. Š., Treba duhove dijeliti, *NP*, 10/1927., br. 53, 1.)

⁸⁶ Z. Marković, Za crkvenu orijentaciju, *KT*, 3/1927., br. 33, 1.

⁸⁷ *Isto*.

⁸⁸ *Isto*.

⁸⁹ *Isto*.

⁹⁰ *Isti*, Za crkvenu orijentaciju., *KT*, 3/1927., br. 41, 4.

⁹¹ M. Matulić, Iskrivljivačima u spomenar, *NP*, 10/1927., br. 61, 1.

mandate, za dra Z. M. [Z. Markovića] to je jedan pravni pojam, to je prava pravcata organizacijska centrala, koja je iznad K.A., koja dirigira sa svime, koja daje naloge župniku, duhovniku, orlovima, orlicama itd.«.⁹²

Daljnja polemika nije pridonijela izmirenju dviju strana. Naprotiv, padale su sve teže optužbe. Vlč. Kamber je tako ustvrdio da HPS, zapravo, izaziva – *antiklerikalizam*.⁹³ Međutim, ipak je naglasio da se sa stajališta KA »ne traži, da prestane [Hrvatska] Pučka stranka, niti [se] traži od katolika, da se suzdrže od političkog rada, ali [da se] traži [...] da K.A. s nijednom strankom nema ni formalno ni faktično zajedničke ni disciplinarne, ni personalne unije [...]«.⁹⁴

Ako je HPS izazivao antiklerikalizam, to je moglo značiti samo da je ta stranka – *klerikalna*. Problem klerikalizma, pogotovo u Hrvatskoj, više je nego zamršen, opterećen dugogodišnjim ideološkim gledanjem na katoličanstvo, pa je teško očekivati da će se o njemu lako zauzeti definitivni sudovi. Pripadnici HKP-a odlučno su otklanjali svaku optužbu o svom navodnom klerikalizmu: »Klerikalizam nije ništa drugo nego utemeljenje javnog, političkog života na kršćanskim načelima«. ⁹⁵ Pristajanje na svako drugo tumačenje pojma klerikalizam, držali su oni, išlo bi isključivo za tim da »Crkvu liši svakog upliva na javni život«. ⁹⁶ Protivnici HKP-a nisu prihvaćali takvo gledište, što se od njih nije moglo ni očekivati ni tražiti.

Prema msgr. J. [Giuseppe] Pizzardu, za Katoličku crkvu su postojale tri vrste političkih stranaka: »1. one 'koje se nadahnjuju ideologijama od Crkve osuđenima' (pozitivno protukatoličke); 2. one 'koje primjenjuju kat. načela' (pozitivno katoličke) i napokon 3. 'dozvoljene stranke', t.j. 'one, koje časte katoličko ime' (korektne)«. ⁹⁷ U skladu s ovakvom klasifikacijom, katolicima je bilo dopušteno »pristajati uz svaku stranku« koja se »ne protivi evanđeoskoj nauci i kršćanskome zakonu«. ⁹⁸ Dakle, pristup im je bio zabranjen samo u one stranke koje se »odlučno temelje na nekršćanskim načelima«. ⁹⁹ Iako su »pozitivno katoličke« i »korektne« stranke bile katolicima (laicima i kleru) dopuštene, to nije značilo da je Katolička crkva za njih i njihovo djelovanje snosila bilo kakvu odgovornost. Načelno stajalište Crkve bilo je jasno – »Sve su stranke (pa

⁹² Isto.

⁹³ »Sam dr. Šimrak priznaje da HPS vodi borbu s protivnicima skoro isključivo kulturnim (praktično: vjerskim) parolama. A politički su zborovi vrlo loša apologetska govornica za vjercu i izazivaju više *antiklerikalizma*, nego koristi i svaka stranka treba, da se u prvom redu bori građanskim parolama, koje će kod katoličkog političara naravno biti moralne i u skladu s vjerom. Pisanje N.[arodne] P.[olitike] i izjave njezinih prvaka prikazuju HPS više kao neku misijsku ustanovu za obraćanje Hrvata i njihovu vjersku obnovu, nego kao instituciju za zaštitu građanskih prava. Iz njezinog čitanja dobiva se dojam, kao da stanje katolicizma među Hrvatima odgovara stanju HPS i kao da ona ima samo toliko pravih hrvatskih pristaša, koliko HPS izbornika«. (D. Kamber, *Odgovor*, 4.)

⁹⁴ Isto.

⁹⁵ Dr. Franc., *Klerikalizam ili kat. svijest?*, *Nova Revija*, (Makarska) 2/1923., br. 2, 194.

⁹⁶ A.[ndrija] Živković, *Riječ o »klerikalizmu«*, *KL*, 79/1928., br. 10, 124.

⁹⁷ Nav. prema: A. Guberina, *Katolička akcija i političke stranke*, *BS*, 19/1931., 430.

⁹⁸ Isto, 431.

⁹⁹ Isto, 435.

i katoličke) ne samo po svome političkom djelokrugu rada, nego i po svome pozitivnome programu pozitivno akonfesionalne i baš zato katolicima u savjesti neobavezne«. ¹⁰⁰ Klasifikacija političkih stranaka prema kriterijima Katoličke crkve uvjetovala je i odnos KA prema njima. Smatralo se sasvim prirodnim da KA nije mogla biti »*indiferentna prema strankama, koj[e] primjenjuju katoličku načela*«. ¹⁰¹ Na temelju papinskih enciklika, kao i naputaka Sv. Stolice i njenih velikodostojnika, krug katoličkih teologa okupljenih oko vrhbosanskog nadbiskupa Šarića formulirao je šest načela na kojima se trebao temeljiti svaki »rad na katoličkom političkom polju«. Riječ je o sljedećim načelima: »1. Pristaše katoličke političke stranke ne smiju se u svom političkom radu nikada pozivati na *auktoritet Crkve*, ili apelirati na savjest i na vjersku gorljivost u prilog jednoj stranci, koju bi se htjelo predstaviti kao prethodni uvjet kraljevstva Božjeg u naciji. [...] 2. Nikome nije slobodno govoriti ili pisati, da je svaki katolik u *savjesti* obvezan pristupiti katoličkoj stranci, niti mu je slobodno dokazivati 'istovjetnost, makar samo faktičnu, među katolicizmom i jednom strankom'. [...] Dosljedno nitko ne smije napadati katolike u drugim političkim strankama kao liberalne ili bezvjerce, niti odbijati njihovu suradnju ili njihove usluge u službi Crkve i Katoličke Akcije. [...] 3. U političkoj agitaciji moraju se svi pomno čuvati, da ne operišu primarno vjerskim momentima i ne izazivlju prenosom političkih divergencija na *vjersko polje* stranački antagonizam protivnika na borbu protiv Crkve. Nijedna stranka ne smije 'uzimati monopol obrane vjerskih interesa'. [...] 4. Katolički političari ne smiju u prosvjetno-odgojnom radu nastupati *kao strančari*, niti unositi stranačko-politički problem u društva Katoličke Akcije. [...] 5. Da se ne bi Katoličkoj Akciji prigovaralo, da je njezino djelovanje 'vođeno političkim apriorizmom' [...], ne mogu istaknuti radnici na političko-prosvjetnom polju obnašati *važnijih funkcija* u organizacijama Katoličke Akcije. 6. *Svećenstvo*, osobito dušobrižno, ne smije se bez posebne dozvole Ordinarija izlagati u stranačkoj politici niti uzimati u njoj *aktivna* učešća, ni agitacijom, ni stupanjem u stranačke odbore, ni izbornim funkcijama. 'Bez prethodne biskupove dozvole i blagoslova neka se svećenik ne usudi što mu drago poduzeti u politici. [...] No nije tim rečeno, da pojedinci ne mogu uopće pripadati stranci i privatno je u granicama pastoralnog opreza podupirati«.

Iako su načelno priznavali da KA »ne tjera nikakovu stranačku politiku«, seniori su držali da će ona, odgajajući svoje članove tako da u javnom životu traže provođenje kršćanskih/katoličkih načela, nužno podupirati samo onu političku stranku koja se temelji upravo na tim istim načelima. ¹⁰³ Dosljedno tomu postavljena su tri principa političke orijentacije za sve katolike odgojene unutar organizacija KA: »1. Članovi kat. akcije moraju se politički opredjeliti. 2. Mogu stupiti samo u onu stranku, kojoj se kulturna načela podudaraju s kršćanskom vjerom i kršćanskim ćudoredem. 3. Katolik će stupiti u katoličku

¹⁰⁰ Isto, 438.

¹⁰¹ Isto, 437.

¹⁰² Čedomil Čekada, Nutarnji razlozi za nepolitičnost i izvanstranaštvo Katoličke Akcije [II.], *Vrhbosna*, 41/1927., br. 11-12, 177.

¹⁰³ S. Barić, HPS i K. A, *Seljačke Novine*, (Zagreb) 10/1927., br. 25, 3.-4.

stranku, pa makar se ne slagao 'u potankostima političkim te stranke', ako nema druge stranke, koja stoji na kršćanskom kulturnom naziranju'.¹⁰⁴ Treći princip, koji je dopuštao mogućnost postojanja više političkih stranaka s kršćansko/katoličkim kulturnim programom, spomenut je već i u Beličevu đakovačkom referatu. Upravo zbog postojanja samo jedne takve stranke, tj. HPS-a, tvrdilo se da su katolici »duž[ni] stupiti u njezine redove« i glasovati samo za nju.¹⁰⁵ Štoviše, u žaru polemike s kritičarima postojeće koncepcije HKP-a, koje se usput nazivalo »sarajevski otpad«,¹⁰⁶ ustvrdilo se da je »Hrvat katolik u ime savjesti dužan biti pučanin«, tj. član HPS-a.¹⁰⁷ Usprkos ovakvoj tvrdnji, članovi najužeg vodstva HKS-a bili su svjesni da Katolička crkva »nije obvezala katolike, da moraju stupiti« u HPS.¹⁰⁸

Iako je I. Merz zbog svog bezrezervnog pristajanja uz načela KA, kako su ona bila provodena u orlovskim organizacijama, bio isključen iz HKS-a, neki su članovi ove organizacije, poslije njegove smrti, željeli stvoriti dojam kako je on držao da je svaki katolik »u savjesti dužan glasati« za HPS.¹⁰⁹ Zbog toga je vlč. Čedomil Čekada (1896.–1981.) objavio pismo što mu ga je, kao autoru članka »Nutarnji razlozi za nepolitičnost i izvanstranačnost Katoličke akcije«, poslao Merz. On se u pismu posvema složio s izvodima vlč. Čekade, te mu je obećao da će mu poslati teze koje je izlučio iz njegova članka i dalje ih razradio. Držao je da bi bilo poželjno da se vlč. Čekada posluži njegovim tezama ako se odluči na objavljivanje svoga članka kao posebne knjižice. Glede HPS-a posebno je zanimljiva XVI. teza: »Zlo se radilo kad se u savjesti obvezivalo sve katolike da rade i da uvijek glasaju za HPS i kad se proglašavalo nekatolicima one katolike koji su bili u drugim strankama koje Crkva nije osudila.«¹¹⁰

Redovita godišnja skupština katoličkog episkopata Kraljevine SHS održana je u Zagrebu od 11. do 18. listopada 1927. godine.¹¹¹ Prisutni biskupi posvetili su osobitu pozornost KA, te su proveli temeljitu raspravu o »atributima onih društava, koja se mogu učlaniti u Kat. Akciju.«¹¹² Pročitana su pravila i izvješća svih »nacionalnih prosvjetno-odgojnih saveza« koji su željeli surađivati u KA. Dobivši uvid u stanje stvari, biskupi su zaključili da se »gotovo sva društva moraju reorganizirati analogno ustavu i strukturi K.A.«¹¹³ HKS je, također, predložio nacrt svojih novih pravila koji je episkopat uzeo na znanje, ali je upozorio da ne sadrži nke ustanove »Poslovnika K.A.«, te ga treba u tom

¹⁰⁴ Non quis, sed quid, *n. dj.*, 93.

¹⁰⁵ Bono Radonić, Zašto katolici moraju biti u Hrvatskoj Pučkoj Stranci?, *Seljački Kalendar* /dalje: *SK/*, (Zagreb) za god. 1928., 73.

¹⁰⁶ J. Šimrak, Važniji događaji iz unutarnje politike od izbora god. 1927. do danas, *SK*, za god. 1929., 125.

¹⁰⁷ »Kriva načela« *IIPS, NP*, 10/1927., br. 77, 2.

¹⁰⁸ P. Grgec, Kulturni osnovi naše politike, *NP*, 11/1928., br. 60, 11.; *Ist.*, Vjerski i prosvjetni osnovi naše politike., *SK*, za god. 1929., 36.

¹⁰⁹ D. Kniewald, *Sluga Božji*, 207.

¹¹⁰ Nav. prema: D. Kniewald, *Sluga Božji*, 208.

¹¹¹ Konferencija kat. episkopata u Zagrebu., *GBBS*, 55/1927., br. 20, 169.

¹¹² Konferencije katoličkog episkopata u Zagrebu, *NP*, 10/1927., br. 85, 1.

¹¹³ *Isto*.

smjeru nadopuniti.¹¹⁴ Niti ovom prilikom episkopat nije propustio istaknuti načelo da sva društva koja se žele učlaniti u KA moraju biti *nepolitička*. Ali time »nije isključeno«, izjavili su biskupi, da se »kako svjetovnjaci, tako i svećenici mogu izvan K. A. organizovati u klubove političke stranke, čija su kulturna načela saglasna sa načelima kat. Crkve«. ¹¹⁵ Za to stajalište episkopata vodstvo HPS-a je tvrdilo da se ono »nikako ne mo[že] tumačiti protiv HPS«. ¹¹⁶ Njihovi su protivnici, sasvim očekivano, tvrdili upravo suprotno.¹¹⁷

Zahtjev episkopata da svoja pravila uskladi s onima KA Seniorat je ispunio 19. ožujka 1928. na osnivačkoj sjednici *Društva Seniora hrv. kat. akad. društava »Domagoj«*, što je otada bio službeni naziv HKS-a. Predsjedništvo Biskupskih konferencija odobrilo je nova seniorska pravila već sljedećeg dana.

Novim je Pravilima u Društvo uveden i duhovnik. No, protivnici HKS-a su tvrdili da su seniori-svećenici, koji su sada postali duhovnici u seniorskim organizacijama, zapravo samo formalno istupili iz HKS-a, a da su u stvarnosti i nadalje ostali seniori, pa da prema tome njihova funkcija nije bila u skladu s pravilima KA, koja su svećenicima branila svako članstvo u takvom tipu organizacija.¹¹⁸

U atmosferi teške državne i političke krize koja je zahvatila Kraljevinu SHS nakon atentata na Stjepana Radića (1871.–1928.) i njegove stranačke drugove u beogradskoj skupštini, održana je 12. i 13. listopada 1928. u Zagrebu konferencija užega odbora katoličkog episkopata. Hrvatska politička i ina javnost očekivala je od ove konferencije da se ona odredi i prema HPS-u, čiji je predsjednik S. Barić bio ministar u vladi koju je nakon atentata sastavio vlč. dr. Antun Korošec (1872.–1940.).¹¹⁹ Javnosti je upućena poslanica, datirana 12.

¹¹⁴ Rad društva do I. glavne skupštine, *Vjesnik Društva seniora Hrv. kat. akad. društava »Domagoj«*, (Zagreb) 1929., br. 1, 3.

¹¹⁵ Konferencije katoličkog episkopata u Zagrebu, 1.

¹¹⁶ M. Matulić, Prosvjetne organizacije i političke stranke, *NP*, 11/1928., br. 65, 2. Izjavu episkopata trebalo je, prema mišljenju vodstva HPS-a, tumačiti na sljedeći način: »Iz toga slijede dva zaključka: prvo, da katolici moraju zastupati svoja načela u čitavom javnom životu, dakle i u politici i da se tu nitko ne može proglasiti pasivnim posmatračem, i drugo, da svjetovnjaci i svećenici u konkretnim slučajevima mogu biti članovi samo onih političkih klubova i stranaka, čija su načela saglasna sa načelima kat. Crkve. Katolički episkopat nije mogao bolje precizirati svoje gledište. Mi se sa svoje strane upravo veselimo, da je došlo do ovoga preemptornoga rješenja, jer smo vazda zastupali tezu, da Kat. Akcija bude izvan političkih borbi, izvan političkih stranaka, a s druge strane da svećenici i katolički svjetovnjaci moraju stupati u političke organizacije, koje se u svemu slažu s načelima kat. Crkve. O tom važnom pitanju ne može biti dakle više nikakve raspre među katolicima. Katol. Akcija mora biti depolitizirana, ali zato se nisu katolici depolitizirali i nije im ostala sloboda, da budu članovi onih stranaka, čiji se kulturni programi ne slažu sa načelima kat. Crkve, dakle koje su prema tim načelima ili indiferentne ili koje im se protive«. (Dr. J. Š., Konferencije katol. episkopata, *NP*, 10/1927., br. 86, 1.)

¹¹⁷ Vidi: [D. Kamber], *Vjera, Moral i Hrvatska Pučka Stranka. Borba povredjenih katolika protiv HPS*, *Hrvat*, (Zagreb) 9/1928., br. 2599, 4.

¹¹⁸ A. Guberina, *Preuzvišeni gospodine!*, 241.; *Non quis, sed quid, n. dj.*, 81.

¹¹⁹ *Obzor*, (Zagreb) 69/1928., br. 275, 5.

listopada 1928. godine, a potpisana od zagrebačkog nadbiskupa Bauera kao predsjednika Biskupskih konferencija, u kojoj je, osim o izvanstranačnosti KA, rečeno sljedeće: »Svećenici su i državljani, pa je stoga svaki svećenik slobodan, da se služi pravima, što mu ih državni zakoni daju i da nesmetano vrši dužnosti, koje mu zakoni kao državljaninu nameću; slobodan je dakle da se u širem smislu riječi bavi politikom. Toga svećenicima nitko ne može poreći niti zabraniti. Ali svećenici ne smiju nikada pustiti s vida, da su oni u prvom redu dušobrižnici [...]. Stoga djelovanje svećenstva na političkom polju treba da bude bez strasti, bez mržnje i bez ličnih uvreda. *Zato u buduće imadu da prestanu javne političke izjave pojedinaca i svećeničkih zborova u prilog pojedinih stranaka*, jer se time svećenici izlažu mržnji protivničkih tabora i u narodu raspiruje omraza. Bezuvjetno imadu da prestanu javni međusobni napadaji svećenika [...].«¹²⁰

Poslanica episkopata tumačena je u hrvatskoj javnosti kao osuda politike HPS-a i njenoga stvarnog vodstva – HKS-a. Zanimljivo je da ni jedno glasilo koje je bilo u rukama seniora, ili pak pod njihovim utjecajem, nije o njoj donijelo niti jedne riječi.¹²¹ Ipak, episkopat nije nikada službeno i nedvosmišleno osudio HPS, odnosno HKS.

»Departizaciju« HKP-a provodio je posve nenamjerno nekatolički i nehrvatski čimbenik – kralj Aleksandar I. Karađorđević (1888.–1934.), koji je, ukinuvši Vidovdanski ustav (1929.) i proglašivši svoju diktaturu, zabranio rad svih političkih stranaka, pa tako i HPS-a.

S U M M A R Y

CATHOLICS AND POLITICS: THE CONFLICT BETWEEN THE PARTISAN CROATIAN CATHOLIC MOVEMENT AND THE NON-PARTISAN CATHOLIC ACTION

Petar Rogulja's article »Before the Dawn« (1916) led to an intense debate about the organization of the Croatian Catholic Movement (*Hrvatski katolički pokret* – HKP). He is important because he elaborated the ideology of the movement, which played an important role for Catholicism in the political life of Croatia. Rogulja and his supporters (the 'nacionalci' or 'nationalists') tried to reorganize the HKP into a »total system« (potpuni sistem). This meant that cultural and economic organizations were to be included as integral parts of a future political party. His opponents (the integralists or 'integralci') were not successful in attacking his policy. After the Kingdom of Serbs, Croats, and Slovenes was formed (1918), the seniors of the Church organized their own political party – *Hrvatska pučka stranka* (HPS – Croatian Popular Party). The party claimed to represent »positive elements of the Christian congregation,« but also claimed that it was »non-confessional.« The seniors made a commitment to »interconfessionalism.« The creation of Catholic Action – *Katolička akcija* (KA) by Pius XI provided official support for those Catholics that did not support the policy direction taken by the HKP. Unlike the HKP, which was organized from below, that is to say, by the laity

¹²⁰ Nav. prema: Prava riječ u pravi čas. Naši biskupi govore, *KT*, 4/1928., br. 47, 1.

¹²¹ Non quis, sed quid, *n. dj.*, 114.–115.

outside of the auspices of the Church hierarchy, the organization of the KA was initiated from above, by the Church hierarchy as a whole. The KA, as defined by the encyclical »Ubi arcano Dei« (1922), along with other acts of the Holy See and the Catholic Church hierarchy, was not to include organizations intending to achieve »mundane objectives,« thus, political parties. A political party was at the heart of the HKP, but even though this was the case, Rogulja's supporters contributed to the organization of the KA. Though the KA was meant to be non-political, this did not mean that it was indifferent to politics generally, or to those who based their political activity on Christian/Catholic tenets. Seniors faithful to Rogulja's orientation believed that members of the KA would support their party in political matters. In any case, the leaders of the Catholic Church throughout Croatian lands never obligated its members to support the HPS. Opponents of the Seniors political party, mainly adherents of the Croatian Union of the Eagle (1923), accused them of anti-clericalism. The political disputes among Catholic activists in Croatia was brought to an end, but not resolved, by the Yugoslav Monarch's suspension of the Vidovdan constitution in 1929, at which time political parties were outlawed.